

Helyes Bednáriková, Libuša

Vzt'ah básne The Choice od Johna Pomfreta k programovej básni Svobodné volení od Bohuslava Tablica

Slavica litteraria. 2024, vol. 27, iss. 2, pp. 81-97

ISSN 2336-4491 (online)

Stable URL (DOI): <https://doi.org/10.5817/SL2024-2-7>

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/digilib.82150>

License: [CC BY-SA 4.0 International](#)

Access Date: 16. 06. 2025

Version: 20250610

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Vzťah básne *The Choice* od Johna Pomfreta k programovej básni *Svobodné volení* od Bohuslava Tablica

Libuša Helyes Bednáriková (Bratislava)

Abstrakt:

Pomocou porovnávacej analýzy anglickej básne *The Choice* od Johna Pomfreta (1667 – 1702) a básne v českom jazyku *Svobodné volení* od slovenského autora Bohuslava Tablica (1769 – 1832) štúdia dokazuje, že anglický text bol s veľkou pravdepodobnosťou predlohou českému, hoci sa Tablic k tomuto zdroju nepriznal a literárna veda doposiaľ tieto spojitosti neodhalila. Súvislosti medzi textami možno pozorovať na viacerých rovinách od názvu cez použitú veršovú formu a jazykové prostriedky až po motívy a obrazy. Tablic s anglickou predlohou tvorivo pracoval, využil metódu voľného prekladu niektorých motívov, ich adaptáciu, rozširovanie a transformovanie v súlade s odlišným hlavným motívom a cieľom básne *Svobodné volení*, ktorá predstavuje typ programovej básne.

Kľúčové slová:

Bohuslav Tablic; John Pomfret; programová báseň; porovnávacia analýza; umelecký preklad; adaptácia; transformácia

The Relationship Between John Pomfret's Poem *The Choice* and Bohuslav Tablic's Programmatic Poem *Svobodné volení*

Abstract:

Through a comparative analysis of the English poem *The Choice* by John Pomfret (1667–1702) and the Czech-language poem *Svobodné volení* (*The Free Choice*) by the Slovak writer Bohuslav Tablic (1769–1832), this study demonstrates that the Czech poem was most likely based on the English one. Tablic did not acknowledge this source, and literary historians have not yet identified the connection. Similarities between

the two poems can be observed on multiple levels, from the title and verse form to language, motifs, and imagery. Tablic creatively engaged with Pomfret's poem as a template, employing a method of free translation that involved adapting, expanding, and transforming certain motifs in line with the different central theme and purpose of *Svobodné volení*, which represents a type of programmatic poem.

Key words:

Bohuslav Tablic; John Pomfret; programmatic poem; comparative analysis; literary translation; adaptation; transformation

Ako naznačujú výsledky doterajšieho literárnohistorického výskumu, medzi inonárodnými dielami a vlastnou tvorbou slovenského autora Bohuslava Tablica (1769 – 1832) existujú úzke prepojenia. Doteraz sa podarilo identifikovať dva cudzojazyčné vzory, ktoré mu boli predlohami k vlastným textom. Balada *Lubinský z Lubině a Rosina Milovská* kopíruje sujetovú schému príbehu, strofickú štruktúru i meno hrdinky nemeckej balady *Des Pfarrers Tochter von Taubenhain* (1778) od Gottfrieda Augusta Bürgera (1747 – 1794)¹ a Tablicove básne s tematikou stredovekých hradov (*Csövár. Hrad Raškův a Orava, hrad Turzův*) majú podobné motívy, obrazy a štylizáciu sprievodných textov ako anglická balada *The Hermit of Warkworth* (1771) od Thomasa Percyho (1729 – 1811), ktorú Tablic aj preložil.² Uvedené skutočnosti naznačujú, že Tablicove čitateľské skúsenosti a prekladateľská činnosť z iných moderných jazykov priamo ovplyvňovali vznik niektorých jeho diel. Preto nemožno vylúčiť, že aj iné jeho texty majú inšpiračné zdroje v anglickej či nemeckej literatúre obdobia 18. alebo 19. storočia.

Z Tablicovej rôznorodej tvorby si doposiaľ asi najväčšiu pozornosť získala jeho programová báseň *Svobodné volení*, ktorú vložil na úvod svojej prvej básnickej zbierky *Poezye* (1806).³ Hoci bola v minulosti predmetom viacerých viac či menej komplexných interpretácií a analýz rôzneho charakteru,⁴ doteraz sa v literárnej histórii neobjavili úvahy o tom, že by za jej vznikom mohol stáť nejaký konkrétny text z inej literatúry ako

1 VOJTECH, Miloslav: *Inonárodné podnety v procese genézy modernej slovenskej umelej balady (Gottfried August Bürger a Bohuslav Tablic)*. In: PEKAROVIČOVÁ, Jana – VOJTECH, Miloslav: *Studia Academica Slovaca* 45, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 317 – 341.

2 VOJTECH, Miloslav: *Básne Bohuslava Tablica s tematikou stredovekých hradov*. In: BRAXATORIS, Martin – VOJTECH, Miloslav: *Podoby literatúry na prelome 18. a 19. storočia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021, s. 160 – 177.

3 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 3 – 21.

4 Pozri napríklad: BRTÁŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769–1832): život a dielo*, 1974, Bratislava: Veda, s. 152 – 154; MIKULA, Valér: *Od baroka k postmoderne: Interpretácie sondy do slovenskej literatúry*. Levice: Vydavateľstvo L. C. A., 1997, s. 23 – 34; FORDINÁLOVÁ, Eva: *Problematika*

priamy a výrazný inšpiračný zdroj. Pri hľadaní súvislostí medzi Tablicovými prekladmi z anglického jazyka a jeho vlastnou tvorbou sa mi však podarilo identifikovať anglickú báseň, ktorú možno považovať za jej predlohu. Je ňou báseň *The Choice* (1700)⁵ od Johna Pomfreta (1667 – 1702), ktorá patrí medzi básne anglickej poézie ústrania – *retirement poetry*.⁶ V textoch tejto poézie nachádzame motív „*beatus ille*“ a vyjadrenie túžby básnického subjektu oslobodiť sa od starostí mesta a verejného života tak, že sa stiahne na vidiecke sídlo, kde bude tráviť čas v spokojnosti so svojím majetkom a v spoločnosti svojich priateľov.⁷ Spomínaný motív i myšlienky o živote v ústraní na vidieku pochádzajú z Horácievej epódy číslo dva,⁸ no autori anglickej literatúry ich rozvíjajú podľa svojich potrieb, pričom v básňach nadväzujú aj na tradíciu protestantských náboženských príručiek a rituálov.⁹ Motív „*beatus ille*“ identifikoval v básni *Svobodné volení* už Rudo Brtáň,¹⁰ ale jeho pôvodný zdroj, Horácia epóda číslo dva, nevykazuje toľko súvislostí s Tablicovou básňou ako mladšia báseň *The*

a problémy slovenskej klasicistickej poézie. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 152 – 182; VOJTECH, Miloslav: *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017, s. 86 – 88; RIŠKOVÁ, Lenka: *Programová báseň ako estetický koncept*. In: BRTÁŇOVÁ, Erika: Literárnohistorické kolokvium: IV. Klasicizmus. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017, s. 43 – 58; RIŠKOVÁ, Lenka: *Princíp „ordo bonus“ v básnickej tvorbe Bohuslava Tablica*. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: Český a slovenský literární klasicizmus: synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host, 2017, s. 409 – 430.

- 5 Báseň vyšla prvýkrát v roku 1700, no pri porovnávacej analýze používam vydanie z roku 1702, ktoré možno považovať za poslednú autorom schválenú verziu textu. Medzi jednotlivými vydaniaми tohto textu však nie sú obsahovo veľmi výrazné rozdiely. Pozri: BERNATOVICH, Bernard V.: *A Study of John Pomfret's "The Choice": The Sources, the Appreciation, the Art, and the Influence of the Most Popular Poems During the Eighteenth Century*. Loyola University Chicago, 1971, s. 23 – 24.
- 6 Ako voľný preklad názvu uvedenej poézie používam v texte aj názov poézie ústrania. Uvedenému okruhu básní sa podrobne venujú štúdie: RØSTVIG, Maren-Sofie: *The Happy man. Studies in the Metamorphoses of a Classical Ideal. Volume I (1600–1700)*. Oslo: Norwegian Universities Press, 1962, 346 s.; RØSTVIG, Maren-Sofie: *The Happy man. Studies in the Metamorphoses of a Classical Ideal. Volume II (1700–1760)*. Oslo: Oslo University Press, 1958, 478 s.; EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 17 – 41.
- 7 EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 17 – 41.
- 8 Horácia epóda číslo dva začína veršami: „*Beatus ille qui procul negotiis, / ut prisca gens mortalium, paterna rura bubus exercet suis*“, a v slovenskom preklade Ignáca Šafára pod názvom *Vidiecky život a úžerník* znie takto: „*Blažený, čo sa za obchodmi nezháňa / a ako dávny ľudský rod / otcovské polia obrába si volkami*.“ HORATIUS, Quintus Flaccus: *Ódy a epódy*. Prel. Ignác Šafár. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965, s. 153.
- 9 EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 17 – 41.
- 10 BRTÁŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769 – 1832): život a dielo*. Bratislava: Veda, 1974, s. 153.

Choice, ktorá na ňu nadväzuje.¹¹ Z tohto dôvodu je potrebné zodpovedať otázku, do akej miery sú tieto dva texty podobné a čím sa odlišujú, teda či možno Pomfretov text považovať za predlohu *Svobodného volení*.

Pred samotnou porovnávacou analýzou oboch textov bola zvážená aj miera pravdepodobnosti, že sa Tablic s anglickou básňou mohol stretnúť. John Pomfret bol veľmi obľúbeným anglickým básnikom na začiatku 18. storočia práve pre báseň *The Choice*, ktorá sa stala najznámejšou z jeho celej tvorby. Vyšla vo viacerých vydaniach, bola veľmi často čítaná nielen v čase svojho vzniku, ale aj v neskoršom období, a to v domácom prostredí aj v zahraničí. Ovplyvnila amerických básnikov z 18. storočia, ktorí jej schému využívali pri tvorbe vlastných básní s podobnou tematikou, ale aj anglických básnikov pracujúcej triedy (*labouring-class poets*) z 19. storočia, ktorí cez jej imitácie vyjadrovali svoje skromné materiálne potreby.¹² V roku 1787 vyšiel aj jej nemecký preklad pod názvom *Die Wahl*.¹³ Popularita básne, jej opakované vydania, imitácie skúsených i menej skúsených autorov, jej nemecký preklad, to všetko len zvyšuje pravdepodobnosť, že Tablic text poznal.

Dôvod Tablicovho výberu básne *The Choice* pre vlastné dielo nemožno zjednodušiť len na jej popularnosť, ale úzko súvisí s jej témou či obsahom. V básni mužský básnický subjekt prezentuje svoju predstavu o ideálnom spôsobe života i smrti, ak by mal možnosť si ich slobodne vybrať. Univerzálnosť tejto témy podaná v jednoduchšej forme básne priam podnecovala autorov k tomu, aby podobne reflektovali svoje životné potreby, a hoci text vznikol začiatkom 18. storočia, aj v 19. storočí bol čitateľsky obľúbený. Anglický básnik, esejista a kritik Leigh Hunt (1784 – 1859) naň reaguje v roku 1823 rovnomenou básňou *The Choice*. V porovnaní s Tablicom sa k svojej inšpirácii nielen otvorene v básni priznáva, ale opisuje v nej aj svoj vlastný čitateľský zážitok a názor na predlohu.¹⁴ Tablic na rozdiel od neho nadväzuje na Pomfreta skryto, bez odkazov na zdroj.

11 To isté možno povedať aj o iných básňach z okruhu anglickej poézie s témou úteku do ústrania vydaných do roku 1806. V prvej fáze výskumu boli s Tablicovým textom porovnané básne zo zoznamu Michaela Edsona vydané do roku 1806, aby sa vylúčila pravdepodobnosť, že Tablic nadviazal na inú anglickú báseň s uvedenou témou. Pozri: EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 30 – 38.

12 GARCIA, Ruth G.: *Pomfret, John*. In: DAY, Gary – LYNCH, Jack: *The Encyclopedia of British Literature 1660–1789. Volume II (Em–Q)*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015, s. 897 – 899.

13 Uvedený nemecký preklad vyšiel v lokálnych novinách *Halberstädtische gemeinnützige Blätter zum Besten der Armen herausgegeben von der litterarischen Gesellschaft zu Halberstadt* a jeho autorom je lekár z Halberstadtu Karl Siegmund Kramer. Uvedený preklad je v próze a nezachováva štýl ani formu originálu, na ktorú Tablic vo svojej programovej básni nadväzuje. Pozri: KRAMER, Karl Siegmund: *The Wahl*. *Halberstädtische gemeinnützige Blätter*, 3. Stück, den 19. May 1787, s. 41 – 48.

14 HUNT, Leigh: *The Choice*. In: *The Liberal: Verse and Prose from the South. Volume the second*. London: Printed for John Hunt, 1823, s. 265 – 279.

Prvým náznakom podobností medzi oboma básňami je vzťah medzi ich názvami. Tablic nazval text *Svobodné volení* – slobodná voľba alebo slobodný výber, Pomfret len *The Choice* – voľba alebo výber. Hoci prívlastok „slobodná/slobodný“ nie je súčasťou názvu predlohy, možno ho nájsť hneď v jej prvom verši vo forme podstatného mena „liberty“ (sloboda) s prívlastkom „grateful“ (vďačný),¹⁵ čím autor vyjadruje myšlienku, že básnický subjekt by bol vďačný za získanú slobodu voľby. Názov *Svobodné volení* vyznieva ako preklad anglického názvu s miernym posunom významu, ktorým sa zdôraznila sloboda rozhodnutia básnického subjektu pri výbere vlastného spôsobu života. Básne anglickej poézie ústrania s podobným námetom často využívali ako názov okrem pojmu voľba („*The Choice*“) aj pojem pranie („*The Wish*“), ktorým dávali do popredia skutočnosť, že ide o túžbu, ktorá zatiaľ nie je realizovaná, alebo žiadosť („*The Petition*“), ktorý implikuje naliehavosť danej túžby, či ústranie, útočisko („*The retirement*“).¹⁶ Už samotným názvom Tablic nadväzuje nielen na anglickú predlohu, báseň *The Choice*, ale aj na celý súbor básní poézie s tematikou odchodu do ústrania.

Ďalšie súvislosti medzi spomínanými textami sa odrážajú vo veršovej forme. Pomfretova báseň je napísaná v tradičnej forme anglickej poézie, v tzv. *heroic couplet* (hrdinské dvojveršie). Toto dvojveršie sa skladá z rýmujúcej sa dvojice veršov (AA) v jambickom pentametri, pričom Pomfret na troch miestach vytvára rýmované trojveršia. Hrdinské dvojveršie bolo už od 17. storočia obľúbenou básnickou formou v anglickej literatúre, a to najmä v hrdinskej dráme a epickej poézii.¹⁷ Tablic v *Svobodnom volení* používa dvanásťslabičník, tzv. alexandrín, s rovnakým rýmom ako predloha (AA, v jednom prípade AAA).¹⁸ Tablic použil alexandrín ako vzorový verš poézie klasicizmu na zdôraznenie svojho cieľa zamerať sa vo svojej tvorbe práve na poéziu.¹⁹ Zaujímavé je, že podobnú formu dvanásťslabičného verša s rovnakým rýmom používal Tablic aj pri prekladoch z anglickej poézie. Nahrádzal ním anglické

15 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 1.

16 EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 30 – 38.

17 POTKAY, Adam: *Couplet*. In: DAY, Gary – LYNCH, Jack: *The Encyclopedia of British Literature 1660–1789*. Volume I (A–E). Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015, s. 314 – 317.

18 Podľa Lenky Riškovej si Tablic v básni *Svobodné volení* cielene volí „dvanásťslabičný trochejský verš so striedavou dierézou a združeným rýmom, ktorý možno charakterizovať ako domáci variant alexandrínu.“ RIŠKOVÁ, Lenka: *Princíp „ordo bonus“ v básnickej tvorbe Bohuslava Tablica*. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literárni klasicismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2017, s. 420.

19 RIŠKOVÁ, Lenka: *Básnik a jeho Poezye*. In: TABLIC, Bohuslav: *Poezye*. Ed. Lenka Rišková. Bratislava: Veda, 2019, s. 65

hrdinské dvojveršie²⁰ i anglický blankvers.²¹ Práve dvanásťslabičný trochejský verš so združeným rýmom používal Tablic aj pri prekladoch anglických básní s vážnou tematikou, čo mohlo byť ďalším dôvodom, prečo si ho zvolil aj v básni *Svobodné volení*, ak jeho inšpiračným zdrojom bola anglická báseň *The Choice*.

Medzi textami možno pozorovať zhody aj na jazykovej rovine. V oboch básňach prevažujú slovesá v podmienovacom spôsobe, keďže obe opisujú túžbu, ideálnu predstavu básnického subjektu. Oznamovací spôsob nachádzame len v určitých pasážach, ktoré plnia v textoch veľmi podobnú funkciu a to: apel na morálku čitateľa alebo vyjadrenie svojho vlastného názoru.²² Tablic navyše využíva oznamovací spôsob budúceho času v úvodných častiach básne, ktoré sa u Pomfreta nenachádzajú a majú pravdepodobne iné inšpiračné zdroje. V Pomfretovom texte nachádzame oznamovací spôsob najmä v dvojveršových až štvorveršových sentenciách a okrem poučenia či životnej pravdy v nich básnický subjekt vyjadruje aj svoj osobný vkus pri výbere autorov kníh či úžitkových predmetov (nábytku). Okrem úvodu a záveru sa v každej strofe predlohy nachádza minimálne jedno poučenie alebo vyjadrenie názoru vo forme sentence, ktoré obsahuje aj slovesá v oznamovacom spôsobe. Príkladom je sentence o dobročinnosti: „*For that, our Maker has too largely giv'n, / Shou'd be return'd, in Gratitude, to Heav'n,*“²³ ktorej prvá časť je v indikative. V *Svobodnom volení* nachádzame tiež dvojveršové sentence podobného charakteru, no Tablic niektoré z nich v nasledujúcich veršoch vysvetľuje alebo exemplifikuje. V určitých prípadoch nadobúda text jeho poučných pasáží až kazateľský tón. Viaceré Tablicove sentence majú prísnejší výraz, nie sú len odporúčaním, ale odsudzujú negatívne vzory správania. Ako príklad možno uviesť Tablicove verše o dobročinnosti, ktoré v porovnaní s tematicky podobnou anglickou sentenceou pôsobia na čitateľa oveľa

20 Podobný veršový systém použil Tablic pri preklade niekoľkých veršov z básnickej skladby Alexandra Popea (1688 – 1744) *An Essay on Man*, ktoré vpísal najneskôr v roku 1792 do albumu J. Keblovskému v ešte „rozkoľísaných a bezcezúrových dvanásťslabičnikoch (12AA)“ (BRTÁŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769 – 1832): život a dielo*. Bratislava: Veda, 1974, s. 33), alebo v pri preklade básnickej skladby *The Progress of Love* od Georgea Lytteltona (1709 – 1773). Je možné, že Tablic použil uvedené metrum aj pri prvom preklade celej Popeovej skladby, ktorý sa nezachoval, lebo ju neskôr prebásnil do časomier a spolu s Lytteltonovými básňami vydal ako súčasť diela *Anglické múzy v česko-slovenském oděvu* v roku 1831.

21 Touto veršovou formou nahradil anglický blankvers v úryvku s názvom *Monolog z Hamleta Šekspírova*, ktorý vyšiel v zbierke *Poezye* (1806), alebo v úryvkoch z tretej časti básnickej skladby *Night Thoughts* od Edwarda Younga (1683 – 1765), ktoré včlenil do svojich príležitostných básní.

22 BERNATOVICH, Bernard V.: *A Study of John Pomfret's "The Choice": The Sources, the Appreciation, the Art, and the Influence of the Most Popular Poems During the Eighteenth Century*. Loyola University Chicago, 1971, s. 173 – 174.

23 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions. By the Author of the Choice*. London: Printed for John Place, 1702, s. 3.

viac karhajúco: „*hanebný jest život, živu být jen sobě, / k břemenu jest obci soběc v každé době,*“²⁴

Súvislosti možno pozorovať aj v kompozícii, motívoch či obrazoch oboch básní. *Svobodné volení* rozvíja okrem dvoch (motív vína a zdravého stravovania) všetky dôležité témy a obrazy z *The Choice*: motív slobodnej voľby, obraz ideálneho miesta a ideálnej knižnice, opis majetku a skutkov dobročinnosti, charakteristiku dvoch ideálnych priateľov a ideálnej ženy, predstavu ideálneho spôsobu života a šťastnej smrti. Zaujímavé je, že ani v jednej ďalšej anglickej básni poézie ústrania nie sú rozvíjané všetky tieto témy naraz²⁵ a tak komplexne ako v *Svobodnom volení*. Podobnosti a rozdiely v tom, ako Tablic s rovnakými motívmi pracuje a transformuje ich, naznačujú nielen to, že texty spolu súvisia, ale odhaľujú aj jeho tvorivú metódu.

Prvá strofa básne *The Choice* je kľúčovým miestom, ktoré ju pomohlo identifikovať ako inšpiračný vzor pre báseň *Svobodné volení*. V tejto strofe si básnický subjekt predstavuje fiktívnu situáciu, v ktorej by mu Boh ponúkol možnosť vybrať si ideálny spôsob života:

*If Heav'n the Grateful Liberty wou'd give,
That I might Chuse my Method how to Live:
And all those Hours, propitious Fate should lend,
In blissful Ease, and Satisfaction spend.*²⁶

Začiatok Tablicovej básne pôsobí ako voľný preklad prvých štyroch veršov anglickej predlohy. Obe básne zhodne označujú Boha slovom „Nebo“ s veľkým začiatočným písmenom,²⁷ obe spomínajú slobodnú voľbu, ktorá má viesť k šťastnému životu. Dokonca obe obsahujú aj motív času: u Pomfreta sú to hodiny, ktoré má priaznivý osud prepožičať básnickému subjektu, Tablic hovorí o radostných rokoch. Výrazný rozdiel sa objavuje v treťom verši *Svobodného volení*, v ktorom Tablic dáva Bohu hlas, aby sám opísal svoju ponuku. U Pomfreta sa priama reč Neba (Boha) nenachádza a absentuje aj rozsiahly opis významných sociálnych rolí – spôsobov života, z ktorých

24 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 8.

25 BERNATOVICH, Bernard V.: *A Study of John Pomfret's "The Choice": The Sources, the Appreciation, the Art, and the Influence of the Most Popular Poems During the Eighteenth Century*. Loyola University Chicago, 1971, s. 59. Bernatovich spomína básne z poézie ústrania vydané pred prvým vydaním básne *The Choice*, no uvedené tvrdenie možno rozšíriť po rok vydania básne *Svobodné volení*. Pozri poznámku č. 11.

26 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 1.

27 Je potrebné spomenúť, že v prvých vydaniach Pomfretovej básne sú všetky podstatné mená písané veľkým začiatočným písmenom, neskôr aj iné slovné druhy písal veľkým začiatočným písmenom, čo však Tablic vo svojej básni nenásledoval a veľkým písmenom uprostred verša označil len slovo Nebo.

dostáva básnický subjekt na výber, čiže túto časť vytvoril Tablic pravdepodobne sám alebo pod vplyvom iného zdroja. Možno teda konštatovať, že úvodné verše *Svobodného volení* majú podobu voľného prekladu veršov z básne *The Choice*, no rozšírenie ponuky i podoba jej odmietnutia predstavuje jeho vlastnú tvorivú invenciu.

Motív voľby opätovne zaznieva v Tablicovej básni vo veršoch 62. a 63.: „*Takto dobré nebe kdyby promluvalo, / plné svobody mi volit udělilo*,“²⁸ čím sa text znovu približuje svojej predlohe. V anglickej básni nasleduje rozhodnutie básnického subjektu pre jednoduchý život na vidieku hneď po štvorveršovom úvode. Keďže Tablic svoj úvod výrazne rozšíril, touto vsuvkou zachováva kontrast medzi slobodou voľby a skromným výberom básnického subjektu, ktorý sa nachádza v básni *The Choice*.

Texty vykazujú ďalšie súvislosti pri opise polohy vybraného sídla. Ideálny dom sa v oboch básňach nachádza v blízkosti mesta a na mierne vyvýšenom mieste („*na nevelkém břízku*“²⁹; „*on a Rising Ground*“³⁰). Zároveň v textoch nachádzame motív primeranosti či miernosti. Pomfret ju vyjadruje pomocou protikladov a synonym: dom nie je ani malý, ani veľký („*not Little, nor too Great*“³¹), obsahuje len užitočné, potrebné a prosté vybavenie: „*It shou'd within no other Things contain, / But what were Useful, Necessary, Plain*.“³² Tablic primeranosť obydlia vyjadruje len jedným slovom – „*příhodný*“³³, následne jedným veršom opisuje komfortnosť jeho zariadenia, ale namiesto interiéru venuje viac pozornosti exteriéru (postavenie priečelia, systém ochrany pred bleskom pomocou dvoch paliem, výhľad z okna). Hoci v oboch básňach nachádzame podobné charakteristiky polohy i podoby obydlia, v neskorších pasážach sa Tablic od svojho vzoru výrazne odkláňa. Preberá z predlohy základné črty obrazov, ale následne ich upravuje, amplifikuje, detailizuje a dopĺňa ďalšie obrazy. Príkladom je adaptácia opisu okolia domu. V básni *The Choice* sa z jednej strany domu nachádza rovina a z druhej les („*Fields on this side, on that a Neighbouring Wood*“³⁴), čo konvenuje s myšlienkou primeranosti a rovnováhy – jej kľúčovým motívom. V *Svobodnom volení* roviny obkolesujú dom, kľukatia sa na nich viaceré rieky a v diaľke sa nachádzajú

28 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 5.

29 Tamže, s. 5.

30 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 1.

31 Tamže.

32 Tamže.

33 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 5.

34 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 1.

vysoké hory, čiže Tablic adaptuje obraz z predlohy v súlade s vlastným kľúčovým motívom rozmanitosti³⁵ alebo ho prispôsobuje charakteristikám inej krajiny.³⁶

Rozdiely v šírke opisu oboch básní jasne demonštrujú aj opisy záhrady. Pomfretovi stačí na opis jeden verš, pričom necháva čitateľa, aby si sám predstavil typ anglickej alebo francúzskej záhrady podľa vlastných preferencií: „*A little Garden, Grateful to the Eye.*“³⁷ Tablic opisuje záhradný komplex skladajúci sa z kvetinovej záhrady, kuchynskej záhrady a ovocného sadu na priestore 36 veršov. Vymenúva kvety, bylinky i plodiny, akoby dával čitateľovi odporúčanie či návod, čo by mal v záhrade pestovať. Motív rozmanitosti v Tablicovej básni plne vífazi nad úvodným motívom primeranosti a to nielen pri vymenovaní konkrétnych plodín i rastlín, ale aj v zapojení viacerých zmyslových dojmov, ktoré tieto obrazy prinášajú.

Opisy priestoru okolo domu sa líšia aj v tom, že „ideálny statok“ v *Svobodnom volení* je plný ľudí. V Pomfretovom podaní je život v ústraní aj únikom pred spoločnosťou a v opisoch prírodnej scenérie sa nenachádzajú ani zvieratá a ani ľudia, zatiaľ čo v Tablicovom texte sem vstupuje celá dedina – v háji chlapec zbiera lieskovce, v kvetinovej záhrade dievčatá víjú vence a spievajú, v ovocnom sade chudobný človek oberá ovocie.

Pomfret ukončuje časť venujúcu sa domu a jeho okoliu opisom svojej študovne s ideálnou knižnicou, ktorú lokalizuje do príjemného prostredia na konci svojej záhrady. Tablic ideálnu knižnicu nespája s fyzickým miestom, ale životným cieľom básnického subjektu – rozvíjať literárnu tvorbu a vydávať knihy, a preto sa opis knižnice nachádza takmer v závere básne. Napriek týmto výrazným rozdielom možno medzi textami badať viaceré súvislosti, najmä čo sa týka obsahu knižnice. Pomfret zaraďuje do knižnice podľa jeho názoru len najvznešenejších autorov („*the noblest Authors*“³⁸), menuje len štyroch rímskych básnikov píšucich po latinsky (Horácia, Vergília, Juvenála a Ovídia) a ku každému z nich pripája stručnú charakteristiku jeho tvorby. To však neznamená, že by v jeho knižnici nemali miesto aj autori píšuci v moderných jazykoch. Tých uvádza vo všeobecnom vyjadrení: „*With all those Moderns, Men of steady Sense, / Esteem'd for Learning, and for Eloquence.*“³⁹ Podobne ako pri opise záhrady, aj tu rešpektuje individuálny vkus čitateľa. Tablic opisuje ideálnu knižnicu na rovnakom princípe

35 RIŠKOVÁ, Lenka: *Básnik a jeho Poezye*. In: TABLIC, Bohuslav: *Poezye*. Ed. Lenka Rišková Bratislava: Veda, 2019, s. 67.

36 Podľa Fordinálovej opis okolia domu v *Svobodnom volení* presne zodpovedá terénu okolia mesta Skalica. Pozri: FORDINÁLOVÁ, Eva: *Problematica a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008, s. 165.

37 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions. By the Author of the Choice*. London: Printed for John Place, 1702, s. 1.

38 Tamže, s. 2.

39 Tamže.

konkretizácie a zovšeobecnenia ako Pomfret, ale pri výbere autorov postupuje presne opačne. Vymenúva autorov tvoriacich v moderných jazykoch a antických spomína len všeobecne. V texte akoby odporúčal čitateľovi práve tých moderných autorov, ktorých aj sám pozná.⁴⁰ Títo sa majú v knižnici nachádzať s ich predchodcami: „s *Řeky*, s *Latínky*, ježto šickni ctili.“⁴¹ Uvedené predložkové vyjadrenie v inštrumentáli až nápadne pripomína Pomfretovo vyjadrenie o moderných básnikoch spomenuté vyššie, ba čo viac, Tablic do básne zakomponoval aj mená troch zo štyroch autorov, ktorých spomína Pomfret. Nachádzajú sa v pasáži nasledujúcej hneď za opisom knižnice a básnický subjekt si v nej praje, aby budúca domáca literatúra dosiahla rovnaké kvality ako ich diela: „*brzy bychom měli Juvenále české, / [...] líbí Horácové, / zpívali by u nás snad i Virgilové.*“⁴²

Pri opise ideálneho majetku a dobročinnosti básnického subjektu sa obaja autori azda najviac rozchádzajú, čo opäť súvisí aj s odlišnými kľúčovými motívmi básní. Oba texty začínajú motívom umiernenosti svojich životných nákladov, no rozdiely narastajú pri opise dobročinných skutkov. Básnický subjekt *The Choice* si praje mať dostatočne veľký majetok na uspokojenie svojich základných potrieb tak, aby mohol žiť dôstojne a bez dlhov. Núdznych chce podporovať len z toho, čo si svojou skromnosťou ušetrí. Uvádza len jeden ďalší príklad, ako chce pomáhať bližným – sýtiť chudobných. Tento príklad akoby plnil len funkciu premostenia k poučnej sentencii odkazujúcej na miernosť v stravovaní, podľa ktorej nezdravé jedlá spôsobujú nielen zdravotné ťažkosti, ale aj morálny úpadok. Tablic začína pasáž o majetku podobnými myšlienkami miernosti: „*Ročních důchodků bych tolik žádal míti, / bych i sám moh s svými poctivě živ býti,*“⁴³ no za týmito veršami detailne opisuje spôsoby pomoci bližným: hladných kŕmiť, smädných napájať, podporovať chudobných, siroty i vdovy. Práve konkrétna predstava služby spoločnosti odôvodňuje, prečo si básnický subjekt praje mať majetok, a zároveň prepája báseň s predstavou aktívneho kresťanského života, ktorú Tablic tlmočil aj prostredníctvom svojej kázňovej tvorby.⁴⁴ Myšlienky, že podmienkou spásy je aktívna služba v prospech spoločnosti, obsahujú aj anglické protestantské duchovné knihy, ktoré ovplyvňovali nielen podobu, ale aj čitateľskú recepciu básní z anglickej poézie

40 RIŠKOVÁ, Lenka: *Princíp „ordo bonus“ v básnickej tvorbe Bohuslava Tablica*. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: Český a slovenský literární klasicismus: synopticko-pulzační model kulturního jevu. Brno: Host, 2017, s. 418.

41 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 13.

42 Tamže, s. 14.

43 Tamže, s. 9.

44 BRTÁŇOVÁ, Erika: *Hodnotové aspekty kázňovej prózy Bohuslava Tablica*. Slovenská literatúra 69, 2022, č. 6, s. 605 – 615.

ústrania.⁴⁵ Z Tablicovho textu vyplýva, že básnický subjekt chce aktívne vyhľadávať a navštevovať núdznych, čím sa približuje viac k básňam poézie ústrania, ktoré boli tvorené a čítané v zmysle týchto duchovných kníh a protestantských náboženských rituálov.

Medzi oboma textami nachádzame podobnosti aj v častiach charakterizujúcich ideálnych priateľov. Hoci v každej z básní získavajú ideálni priatelia odlišné úlohy od básnického subjektu, obe uvádzajú ako ideál práve dvoch priateľov s veľmi podobnými vlastnosťami: mali by byť vzdelaní, vážiť si rozum, byť úprimní, lojálni a cnostní. Dokonca v oboch textoch nachádzame myšlienku, ako sa má človek správať v rozhovore – riadiť sa rozumom a nebyť tvrdohlavý. Ale kým v básni *The Choice* je táto myšlienka len súčasťou charakteristiky priateľov, Tablic ju rozpracoval do poučnej pasáže odsudzujúcej tvrdohlavosť, ktorá začína sentenciou: „*S tvrdou svéhlavostí učenou vést pŕtuku / velkou ducha mdlobu prozrazuje v skutku.*“⁴⁶

Autori sa rozchádzajú aj v tom, akú funkciu majú priatelia plniť v živote básnického subjektu i celom koncepte básne. Napriek nesporným duchovným kvalitám sú priatelia v básni *The Choice* viac súčasťou inventára potvrdzujúceho motív primeranosti a zlatej strednej cesty. V básni nachádzame rozsiahly katalóg ich vlastností zostavený troma spôsobmi: vymenovaním ich pozitívnych čŕt, uvádzaním protikladov a vypísaním negatívnych vlastností, ktoré majú v ich charaktere chýbať. Opozície slúžia nielen na zdôraznenie cností, ale aj na deklaráciu vyváženosti ich charakteru, a preto sa v zozname objavujú vedľa seba aj protikladné vlastnosti. Napríklad majú byť bezstarostní aj opatrní („*Airy, and Prudent*“⁴⁷), majú vedieť kontrolovať svoje správanie a zároveň nepôsobiť odmerane či formálne („*Free From Loose Behaviour, or Formality*“⁴⁸). Na rozdiel od Pomfreta sa Tablic pri charakteristike ideálnych priateľov zameria na menšie množstvo vlastností, ktoré však opísal na širšom priestore. Jeho priatelia majú byť rozumní, vzdelaní, cnostní, vážiť si pravdu a ich morálka má byť univerzálna. V koncepte Tablicovej básne sú však kľúčovými postavami, lebo básnický subjekt chce s nimi tráviť čas nielen pri čítaní kníh a dišputovaní, ale plánuje s nimi zdieľať svoj životný cieľ: rozvoj jazyka a literatúry či oceňovanie významných autorov. Azda práve z tohto dôvodu na začiatku pasáže venovanej dvom priateľom hovorí básnický subjekt o veľkej opatrnosti pri ich výbere. Obe básne tak ponúkajú mierne odlišné prístupy k priateľstvu, v kontexte *The Choice* je chápané ako súčasť osobnej

45 EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 7.

46 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 13.

47 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 5.

48 Tamže.

harmónie básnického subjektu, zatiaľ čo v *Svobodnom volení* je navyše aj prostriedkom pre dosiahnutie vyšších ideálov v oblasti literatúry a kultúry.

Hoci každý z básnikov podáva odlišnú predstavu ideálnej ženy, obe odrážajú svoje mužské náprotivky. V anglickej básni je žena paralelou mužských priateľov, v Tablicovej zrkadlí samotný básnický subjekt. Pomfret opisuje vlastnosti ideálnej ženy podobne ako ideálnych priateľov – vymenúva jej cnosti, popiera existenciu nerestí a pomocou protikladov opisuje primeranosť jej správania. Jej vlastnosti sú opísané vo všeobecnej rovine a v jeho podaní pôsobí ženská spoločníčka ako nereálna éterická bytosť (označuje ju slovnými spojeniami: „*Obliging, Modest Fair*“,⁴⁹ „*Fair Creature*“⁵⁰), ktorej jedinou konkrétnou úlohou v živote mužského básnického subjektu je potešovať ho v konverzácií. Jej fyzické charakteristiky sú neurčité a jej morálne kvality nedosiahnuteľné – je verná priateľom, dobrá ku všetkým, žiaden jej skutok nie je zlý, svojím správaním tak vysoko prevyšuje ostatné ženy, že samotná personifikovaná závisť hodnotí jej správanie: „*She goes the least of Woman-kind Astray*.“⁵¹ Napriek jej dokonalosti nie je manželkou básnického subjektu a z textu priamo nevyplýva, že by bola jeho milenkou.⁵² Podľa zásady primeranosti plánuje básnický subjekt čas s ňou trávený obmedzovať tak, že sa budú stretávať len občas. *Svobodné volení* prináša odlišný ideál ženy – manželku. Tá má byť fyzicky príťažlivá, odzrkadľuje cnostné a filantropické správanie svojho manžela, ktorý sa s ňou stretáva neobmedzene v súkromí i na verejnosti. Od básnického subjektu dostáva aj konkrétne úlohy: starostlivosť o hospodárstvo a jeho zaopatrenie v starobe i po smrti. Je zjavné, že Tablic pri celkovej charakteristike ženy nevychádzal len z Pomfreta. Text skôr pripomína inú báseň z okruhu *retirement poetry* – básnický list *To Mr. Poyntz* od Georgea Lytteltona (1709 – 1773), resp. jeho preklad, ktorý Tablic vydal v zbierke *Anglické múzy v česko-slovanském oděvu* (1831).⁵³ „Choť“ z prekladu tohto listu má rovnaké vonkajšie i vnútorné charakteristiky ako ideálna žena v *Svobodnom volení*. Je podobne ozdobená „*gráciemi ženských štědrě*“,⁵⁴ svojmu manželovi uľahčuje starosti a rozmnožuje jeho radosti.

49 Tamže, s. 6.

50 Tamže, s. 7.

51 Tamže.

52 Podľa Bernatovicha niektoré verše tejto pasáže naznačujú aj intímny vzťah ženy s básnickým subjektom, hoci to nie je úplne zjavné. BERNATOVICH, Bernard V.: *A Study of John Pomfret's "The Choice": The Sources, the Appreciation, the Art, and the Influence of the Most Popular Poems During the Eighteenth Century*. Loyola University Chicago, 1971, s. 149.

53 TABLIC, Bohuslav: *Anglické múzy v česko-slovanském oděvu*. Budín: V Král. universické tiskárně, 1831, s. 96 – 97.

54 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 11.

Súvislosti medzi časťami básní, ktoré sa venujú ideálnej žene však možno pozorovať v použitých vyjadrovacích prostriedkoch. Obaja autori na tomto mieste využívajú výrazy spojené so stravovaním. V *The Choice* je ženská myseľ označená ako „sladká“ a návštevy ženskej priateľky za vznešený božský pokrm, ktorý chce básnický subjekt požívať len občas a s miernosťou: „*But so Divine, so Noble a Repast / I'd seldom, and with Moderation, taste.*“⁵⁵ V *Svobodnom volení* tiež nachádzame chuťové dojmy, keď si básnický subjekt praje, aby manželka „*trpkost*“ jeho pozemských dní „*osladila*“ a radosť „*chutně kořenila*“.⁵⁶

Predstava ideálneho spôsobu života je v každej zo spomínaných básní spojená s jej hlavnou myšlienkou a úlohami, ktoré je básnický subjekt ochotný na seba prevziať. V básni *The Choice* sa hrdina sústreďí na dva ciele – s nikým sa nedostať do sporu (ani súdneho) a slúžiť svojej krajine a kráľovi. Vôľa básnického subjektu vystúpiť z pokojného ústrania a podoba pomoci krajine je však podmienená vonkajšími okolnosťami: „*When e'er they Called, I'd readily afford / My Tongue, my Pen, my Counsel, or my Sword,*“⁵⁷ čiže je ochotný krajine pomôcť až potom, keď ho o to požiada. Konkrétnu formu pomoci predstavujú kľúčové slová (jazyk, pero, rada, meč), ktoré možno nahradiť povolaniami: rečník, spisovateľ, poradca a vojak. Ale ani jednu z týchto úloh si básnický subjekt nevyberá sám a okrem všeobecnej pomoci blížnym spomína báseň len jeho obľúbené činnosti (čítanie literatúry, konzumáciu vína a konverzáciu), ktoré chce vykonávať s mierou. Podľa záverečných veršov tejto pasáže si nadovšetko cení pokoj a chce sa vyhýbať sporom, čiže služba vlasti nie je primárnym ideálom, ku ktorému smeruje, lebo môže byť sprevádzaná práve konfliktmi a nedorozumeniami. Básnický subjekt v *Svobodnom volení* si sám aktívne vyberá, ako chce pomáhať vybranému národnému (jazykovému spoločenstvu). Jeho cieľom je podporovať ho ako spisovateľ, vydavateľ i hodnotiteľ literárnych diel. Tieto úlohy chce plniť spoločne so svojimi dvoma priateľmi a neprinášajú radosť a úžitok len jemu samému, ale pomáhajú celej spoločnosti. Tablic nepoužíva v básni pojem vlasť, ani kráľ, avšak lokalizuje spoločenstvo, ktorému sa chce venovať, do určitého geografického priestoru (Uhorsko) a identifikuje ho podľa jeho reči (slovenská a česká reč). Zaujímavé je, že v závere básne uvádza širšie spoločenstvo slovanských národov – Sláviu, ktorého rozvoju chce napomôcť podporou spoločenstva sídliaceho v Uhorsku.

Posledným motívom oboch básní je predstava šťastnej smrti. Kým Pomfret tento motív rozvíja len v posledných štrnástich veršoch, Tablic ho uvádza na troch miestach. Čo však majú oba texty spoločné je obsah daného motívu, ktorý sa skladá z: 1. určenia

55 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 7.

56 TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806, s. 11.

57 POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 8.

času smrti, 2. určenia osoby sprevádzajúcej umierajúceho, 3. predstavy pohrebu, 4. opisu reakcií ľudí na smrť básnického subjektu. V závere básne *The Choice* si básnický subjekt praje zomrieť až po dlhom živote v radošti, pokoji a blahobyte. Chce sa vyvarovať starostiam, a preto mu má so svetskými záležitosťami pred smrťou pomôcť nejaký dobrý príbuzný, lebo na tomto mieste čitateľa upozorňuje na to, že nemá manželku. Jeho smrť má byť tichá, pokojná a bez trápenia, pohreb skromný a všetci zúčastnení by mali smútiť umiernené. Svojím životom i smrťou chce ľudí inšpirovať, aby si priali nasledovať jeho spôsob života. Tablic prvýkrát spomína motív smrti v prvej tretine básne, na konci opisu ideálneho miesta, kde uvádza reakcie ľudí na smrť básnického subjektu. Ľud má chodiť k jeho hrobu, aby vyjadril vďaku za dobré skutky vykonané v prospech spoločnosti a modlil sa za neho, čím deklaruje, že úcta k básnickému subjektu je zaslúžená na základe jeho činov. Druhýkrát spomína smrť v časti venovanej ideálnej žene. Manželka sa má postarať o básnický subjekt v starobe, byť prítomná pri jeho smrteľnej posteli a sprevádzať jeho mŕtve telo na cintorín, kde má svoju veľkú lásku prejať hlasným plačom a túžbou stretnúť sa s ním po smrti. Posledné miesto, kde nachádzame časť motívu smrti (určenie jej času), je záver básne. Básnický subjekt si praje zomrieť, až keď uvidí slávu slovanského spoločenstva národov – Slávie. Možno konštatovať, že kým prvé dve zmienky motívu smrti v *Svobodnom volení* sa zameriavajú na fyzický život básnického subjektu podobne ako to robí báseň *The Choice*, jeho záverečná časť je výrazne odlišná a úzko súvisí s celkovým konceptom Tablicovej programovej básne. Na tomto mieste sa prepája smrť básnického subjektu s vyšším literárnym plánom, ktorého naplnenie azda môže nastať až po jeho fyzickej smrti. Možno práve preto sa na tomto mieste nespomína Boh, ale mytologická čiže literárna bytosť, bohyňa osudu Atropos, ktorá po naplnení tohto plánu môže ukončiť život básnického subjektu odstrihnutím nite jeho osudu.

Ako už bolo spomenuté, rozdiely medzi básňami sú výrazné aj z dôvodu odlišných kľúčových motívov oboch básní. Kým u Pomfreta je ním motív primeranosti, zlatej strednej cesty, u Tablica je to motív rozmanitosti.⁵⁸ Ten sa prejavuje nielen pri detailizácii, exemplifikácii a konkretizácii obrazov a motívov, ale aj v rozmanitosti úloh, ktoré na seba preberá básnický subjekt explicitne aj implicitne. Ten chce byť cnostným a ukážkovým kresťanom, filantropom, ktorý pomáha svojej komunite, dobrým manželom, priateľom, ale aj podporovateľom umenia a vydavateľom kníh. Implicitne sa v básni prejavuje nielen ako milovník umenia (umelec), ale aj ako kazateľ v poučných pasážach. Podobne ako autor básne, aj jej básnický subjekt je všestrannou osobnosťou. Pomfretov básnický subjekt takéto ambície nemá, chce byť dobrým kresťanom a priateľom, ale iné činnosti nie sú v centre jeho pozornosti, sústreďuje sa

58 RIŠKOVÁ, Lenka: *Básnik a jeho Poezye*. In: TABLIC, Bohuslav: *Poezye*. Ed. Lenka Rišková Bratislava: Veda, 2019, s. 67.

na svoj vlastný pokojný život mimo sporov, iné úlohy chce na seba prebrať len vtedy, ak to bude naozaj nevyhnutné.

Na základe porovnávacej analýzy oboch textov možno konštatovať, že Tablic sa s básňou *The Choice* s vysokou pravdepodobnosťou stretol a použil ju ako predlohu pre svoju báseň. *Svobodné volení* vykazuje podobnosti na viacerých úrovniach textu od jeho nadpisu cez formálnu a jazykovú stránku až po tematicko-motivickú. Je zaujímavé sledovať ako Tablic s predlohou pracuje. Preberá väčšinu jej tém a obrazov, ale upravuje ich poradie, naplňa ich vlastným obsahom a pridáva ďalšie. Jeho postupy práce s motívmi/obrazmi z predlohy sú: voľný preklad alebo voľná adaptácia, rozvedenie formou exemplifikácie (uvádzania príkladov) a multiplikácie, úplná transformácia, kontaminácia inými vzormi, eliminácia (vynechanie) a kombinácia viacerých spôsobov pretvárania. Zároveň možno pozorovať, že Tablic sa snaží od Pomfreta vedome odlišovať. Na viacerých miestach, kde Pomfret prechádza k detailom a myšlienky rozvádza, Tablic ostáva vo všeobecnej rovine, naopak, tam, kde sa vyjadruje predloha veľmi stručne, často jedným veršom, uvádza Tablic viaceré detaily. Tablic transformoval kompozíciu Pomfretovej básne, naplnil viaceré obrazy a motívy podľa vlastného cieľa tak, aby básňou detailne opísal nielen osobnú predstavu pokojného života v ústraní, ale aj víziu rozvoja literatúry, umenia a kultúry.

Identifikácia anglickej predlohy spája *Svobodné volení* s inonárodným kontextom poézie anglických básní s tematikou života v ústraní, a to konkrétne s jej populárnou verziou, básňou *The Choice* od Johna Pomfreta. Tablicova báseň však nie je jej imitáciou alebo neinvenčným prebratím či prekladom vzoru, ale prezentuje tvorivé schopnosti jej autora, ktorý predlohu aktualizuje a transformuje do vlastnej básne.

Pramene

HORATIUS, Quintus Flaccus: *Ódy a epódy*. Prel. Ignác Šafár. Bratislava: Slovenské vydavateľstvo krásnej literatúry, 1965.

HUNT, Leigh: *The Choice*. In: *The Liberal: Verse and Prose from the South*. Volume the second. London: Printed for John Hunt, 1823, s. 265 – 279.

KRAMER, Karl Siegmund: *The Wahl*. Halberstädtische gemeinnützige Blätter, 3. Stück, den 19. May 1787, s. 41 – 48.

POMFRET, John: *The Choice*. In: *Miscellany Poems on Several Occasions*. By the Author of the Choice. London: Printed for John Place, 1702, s. 1 – 9.

TABLIC, Bohuslav: *Anglické múzy v česko-slovenském oděvu*. Budín: V Král. universické tiskárně, 1831.

TABLIC, Bohuslav: *Poezye. Díl první*. Vacov: U Antonína Gotlíba, 1806.

Literatúra

BERNATOVICH, Bernard V.: *A Study of John Pomfret's "The Choice": The Sources, the Appreciation, the Art, and the Influence of the Most Popular Poems During the Eighteenth Century*. Loyola University Chicago, 1971. Dostupné z: https://ecommons.luc.edu/luc_diss/1163.

BRTÁŇ, Rudo: *Bohuslav Tablic (1769 – 1832): život a dielo*. Bratislava: Veda, 1974.

BRTÁŇOVÁ, Erika: *Hodnotové aspekty kázňovej prózy Bohuslava Tablica*. Slovenská literatúra 69, 2022, č. 6, s. 605 – 615.

EDSON, Michael: 'A Closet or a Secret Field': Horace, Protestant Devotion and British Retirement Poetry. In: *Journal for Eighteenth-Century Studies* 35, 2012, č. 1, s. 17 – 41.

FORDINÁLOVÁ, Eva: *Problematika a problémy slovenskej klasicistickej poézie*. Trnava: Typi Universitatis Tyrnaviensis, 2008.

GARCIA, Ruth G.: *Pomfret, John*. In: DAY, Gary – LYNCH, Jack: *The Encyclopedia of British Literature 1660–1789. Volume II (Em–Q)*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015, s. 897 – 899.

MIKULA, Valér: *Od baroka k postmoderne: Interpretčné sondy do slovenskej literatúry*. Levice: Vydavateľstvo L. C. A., 1997.

POTKAY, Adam: *Couplet*. In: DAY, Gary – LYNCH, Jack: *The Encyclopedia of British Literature 1660–1789. Volume I (A–El)*. Chichester: John Wiley and Sons Ltd, 2015, s. 314 – 317.

RIŠKOVÁ, Lenka: *Programová báseň ako estetický koncept*. In: BRTÁŇOVÁ, Erika: *Literárnohistorické kolokvium: IV. Klasicizmus*. Bratislava: Ústav slovenskej literatúry SAV, 2017, s. 43 – 58.

RIŠKOVÁ, Lenka: *Básnik a jeho Poezye*. In: TABLIC, Bohuslav: *Poezye*. Ed. Lenka Rišková. Bratislava: Veda, 2019, s. 8 – 70.

RIŠKOVÁ, Lenka: *Princíp „ordo bonus“ v básnickej tvorbe Bohuslava Tablica*. In: TUREČEK, Dalibor – ZAJAC, Peter: *Český a slovenský literárni klasicizmus: synopticko-pulzační model kulturního jevu*. Brno: Host, 2017, s. 409 – 430.

RØSTVIG, Maren-Sofie: *The Happy man. Studies in the Metamorphoses of a Classical Ideal. Volume I (1600–1700)*. Oslo: Norwegian Universities Press, 1962.

RØSTVIG, Maren-Sofie: *The Happy man. Studies in the Metamorphoses of a Classical Ideal. Volume II (1700–1760)*. Oslo: Oslo University Press, 1958.

VOJTECH, Miloslav: *Básne Bohuslava Tablica s tematikou stredovekých hradov*. In: BRAXATORIS, Martin – VOJTECH, Miloslav: *Podoby literatúry na prelome 18. a 19. storočia*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2021, s. 160 – 177.

VOJTECH, Miloslav: *Inonárodné podnety v procese genézy modernej slovenskej umelej balady (Gottfried August Bürger a Bohuslav Tablica)*. In: PEKAROVIČOVÁ, Jana – VOJTECH, Miloslav: *Studia Academica Slovaca* 45, Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2016, s. 317 – 341.

VOJTECH, Miloslav: *Slovenská klasicistická a preromantická literatúra*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave, 2017.

Mgr. Libuša Helyes Bednáriková

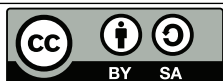
Katedra slovenskej literatúry a literárnej vedy

Filozofická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Gondova ulica 2, 811 02 Bratislava, Slovenská republika

bednarikov13@uniba.sk

<https://orcid.org/0009-0001-0624-3930>

This work can be used in accordance with the Creative Commons BY-SA 4.0 International license terms and conditions (<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/legalcode>). This does not apply to works or elements (such as images or photographs) that are used in the work under a contractual license or exception or limitation to relevant rights.